

Василь БОДНАРЧУК

старший викладач кафедри художньої кераміки ЛНАМ

КЕРАМІЧНІ ВИРОБИ ЛЬВІВСЬКОЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ФАБРИКИ 1970-Х — 1980-Х РОКІВ

***Анотація.** Зроблено спробу науково з'ясувати діяльність Львівської експериментальної кераміко-скульптурної фабрики, одного з великих художньо-промислових підприємств України 70-80-х рр. минулого століття, працю багатьох художників-керамістів, які створювали оригінальні високомистецькі ужитково-декоративні проекти для серійного виробництва, що користувалися популярністю й попитом в Україні та за її межами, ставали важливими об'єктами інтер'єрного оформлення громадських і приватних приміщень.*

***Ключові слова:** кераміко-скульптурна фабрика, українське мистецтво, декоративно-ужиткові вироби, технологія, інтер'єрне оформлення.*

Характерною рисою львівської кераміки 1970-х — 1980-х рр. є повна або часткова втрата утилітарних функцій, поступове наближення до творів станкового характеру. Керамісти дедалі активніше використовують виражальні засоби скульптури, живопису, графіки. Важливе місце в їхній повсякденній праці посідає сміливий експеримент. Поява нових підходів стимулює помітне вдосконалення технології. Особливої популярності набувають кам'яні маси та шамот, які володіють специфічними пластичними та фактурними якостями.

Поруч з виконанням оригінальних творів станкового характеру та декоративної кераміки для архітектурно-просторового середовища, львівські керамісти продовжують працювати над створенням зразків для серійного виробництва. Основною матеріально-технічною базою залишається для них Львівська експериментальна кераміко-скульптурна фабрика. Чимало художників творить тут постійно, значна частина — реалізує свої задуми періодично. Серед асортименту 1970-х — 1980-х рр. зустрічаємо найрізноманітніші: вази, кашпо, набори посуду, тарелі та пласти, скульптуру малих форм, сувеніри тощо.

Продукцію фабрики реалізують через систему Художнього фонду УРСР і союзних республік, експортують до багатьох зарубіжних країн [1]. Краді зразки серійного виробництва 1970-х рр. позначені індивідуальною творчою манерою окремих художників. Саме вона дозволяє легко розпізнати твори О. Безпалків, Г. Ошуркевич, Р. Петрука, Я. Мотики, З. Флінти, У. Ярошевич та ін.

Розповсюдженою формою тиражованих виробів є чайно-кавові сервізи, проектування яких регламентується дотриманням певних технологічних правил. Водночас, більшість сервізів позначена оригінальністю композиційного вирішення та образного звучання: набори посуду І. Туманової-Єршової “Осінь” (1980), “Сосонка” (1980), “Польові квіти” (1982). Згадані комплекти вирізняє насамперед майстерне використання розпису. Автор у декоративній композиції вдало інтерпретує природні мотиви: зображення тонких стебел і гілочок рослин, квітів, птахів. Крім того, І. Туманова-Єршова застосовує особливий технологічний прийом. Розпис емаллю по емалі, що дозволяє досягти акварельної м’якості, легкої розмитості контуру, ефекту повітряного простору. В подібній техніці виконаний розпис на кавовому сервізі О. Безпалків (1981). Зображення рослин, птахів і звірів подані тут умовно, цільними локальними плямами.

Інші автори знаходять власні шляхи застосування декору. Так, доцільно використовує традиційний орнамент у наборі для напоїв Г. Ошуркевич (1973), пластичний декор на кришках і ручках виробів поєднують з розписом Л. Ковалевич та І. Ковалевич (1979), зіставленню сучасних дизайнерських форм і контрастного графічного декору віддає перевагу Я. Мотика (1985), пластична цільність м’яких об’ємів і великих ажурних ручок притаманна чайно-кавовому сервізу Я. Лащука (1985).

У зазначений період популярними у львівських керамістів стають вироби спеціального функційного використання. Такими є набори для спецій О. Безпалків (1982) та З. Берези (1979), кухонний набір (1979) і набір для зберігання лікарських трав (1982) Л. Ковалевич та І. Ковалевич, набір посуду “Кульбаба” (1982) Г. Ошуркевич [2, 45].

Вагоме місце серед продукції підприємства посідають на-

стольні вази і вази на долівку, кашпо, вазони для квітів. У їхньому оздобленні зустрічаємо інтерпретації форм народного гончарства та елементів традиційного розпису. У такому руслі працюють Г. Кічула, М. Курочка, Р. Петрук, Я. Шеремета. Інші автори виготовляють незвичні за пластикою предмети, використовуючи при цьому оригінальний рельєфний декор. Серед інших можемо тут відзначити твори С. Лащука, Р. Мартинюка, В. Хохрякова [2].

У 1970-х рр. особливою популярністю у львівських керамістів користуються керамічні свічники. У багатьох зразках зустрічаємо довільні варіації форм, притаманні традиційному гончарству, які визначають багатство композиційних вирішень. Так, наприклад, Я. Шеремета трактує свій виріб традиційно, у вигляді невеликого порожнистого циліндрика на широкій ніжці з ручкою (1970). Водночас, художник в іншому зразку пропонує витягнутий по горизонталі паралелепіпед з рельєфним декором, чотирма гніздами для свічок. Масив виробу доповнюють маленькі ручки та ніжки (1970). Інші автори знаходять власні композиційні ходи. Потрійний свічник Н. Федчун піднімає на високу конусовидну підставку (1970), а З. Флінта опирає на широку ажурну основу (1970). Я. Захарчишин вирішує п’ятисвічник у вигляді пластично модельованої прямокутної стелли. Остання творить благодатну площину для розписного декору (1971).

Незвичайним композиційним вирішенням виділяються свічники В. Хохрякова. У виробах “Олень” (1971) і “Птах” (1972) вражає сміливе і майстерне застосування ажурної та вишуканої розпису. Зооморфні свічники Я. Мотики, котра довгі роки працює разом з народними майстрами в с. Гавареччина, нагадують глиняну іграшку (1977). Цілеспрямований розвиток народних традицій спостерігаємо у свічниках У. Ярошевич. Їхня основна пластична маса вирішена у вигляді стилізованих фігурок музикантів (1979) [2, 46].

Керамічні свічники, які тиражують на Львівській експериментальній кераміко-скульптурній фабриці, мають великий попит, успішно реалізуються в художніх салонах України й союзних республік, а також експортуються за кордон.

Здається, що форми керамічних кувалів є більш регламентованими, ніж свічників. Але й у цьому випадку львівські керамісти проявляють вражаючу фантазію. Основну увагу автори звертають на пластичне опрацювання форми. На стінках посуду нерідко відтворюють пам'ятки архітектури старого міста, геральдичні мотиви, доповнені написами. Серед кращих таких зразків серійного виробництва виділимо кувалі З. Берези (1973), Я. Захарчишина (1974), Б. Горбалука (1979) [1, 63].

Зосереджуючи основну увагу на декорі, художники також по-різному трактують основний об'єм виробу. Так, наприклад, О. Безпалків (1973), В. Кондратюк (1974), Б. Горбалука (1979) вирішують куваль традиційно, у вигляді злегка розширеного донизу циліндра. Куваль Н. Федчун (1973) виглядає цілком інакше — присадкуватий, з опуклими стінками, декорований рельєфними зображеннями птахів та великою ажурною ручкою, котра служить додатковою точкою опори. Складні за конфігурацією вироби В. Хохрякова (1973) та І. Туманової-Єршової (1973). Вони розчленовані по горизонталі на три частини, середня з яких несе активний рельєфний декор і вдало контрастує з гладкими поверхнями. У. Ярошевич розділяє тіло посудини на дві частини (1977) — сюжетні рельєфні композиції візуально об'єднані великою напівкруглою ручкою. Високий циліндр у кувалі Б. Горбалука (1979) наче пронизаний гвинтоподібним рухом рельєфу, який піднімається від широкої підставки до вінця посудини. Порожнистий об'єм декорує за допомогою оригінального поліхромного розпису Я. Захарчишин (1979).

Для оздоблення житла та громадських приміщень у 1970-х — 1980-х рр. широко використовують декоративні пласти й тарелі. Водночас, вони поповнюють асортимент продукції сувенірного призначення. Саме тому керамічні пласти часто містять зображення відомих пам'яток історії та архітектури Львова, декоративно трактовані емблеми музеїв. Сюди належать серії робіт “Історичні місця України” С. Голінчака (1973), сувенірні пласти “Львів” О. Безпалків (1973), поліхромні мальовані плакетики “Львів” З. Флінти (1974), пласти “Архітектура Львова” І. Туманової-Єршової (1977), декоративні рельєфи “Музей народної архітектури” Я. Мотики (1978) [1, 55].

Крім архітектурних мотивів, львівські митці майстерно komponують на пластах стилізовані рослини, фігури тварин і людей, складні сюжетні сцени. Більшість авторів прагне широко використовувати унікальні кольоропластичні можливості керамічних матеріалів [4, 128-129]. Згадані особливості вповні проявляються у працях Н. Федчун (“Весілля”, 1973), З. Флінти (“Народні мотиви”, 1974), Я. Мотики (“Українські вечорниці”, 1979), І. Ковалевича (серія декоративних пластів, 1979).

Декоративні тарелі авторства львівських керамістів, переважно декоровані в техніці розпису. Нерідко композиції позначені творчою інтерпретацією характерних рис народного примітиву. Вони вражають особливою щирістю передачі зображуваного мотиву. Прикладами таких творів можуть служити композиції Я. Шеремети “Весна” і “Світ дитини” (1973), Л. Ковалевича “Жнива” (1979), О. Безпалків “До млина” (1979). Львівські художники також широко застосовують у розписах виражальні засоби, запозичені в живописі та графіці. Новаторським технологічним експериментом, високою майстерністю виділяються декоративні композиції З. Флінти, З. Берези, Г. Кічули, Я. Шеремети, М. Курочки. Увагу привертають вироби, в яких оригінально поєднані розпис із ажурним прорізним декором (Г. Ошуркевич і Р. Мартинюк).

Значне місце у творчості керамістів посідає створення фігурного посуду та скульптури малих форм. Серед розмаїття таких виробів найбільшою популярністю користується анімалістична пластика. Уміння передати в кераміці характерні риси тварин властиве, зокрема, роботам Р. Петрука. Майстерно застосовують рельєфний декор і розпис у виробах І. Климко, І. Ковалевич і Л. Ковалевич. Я. Мотика віддає перевагу зіставленню кулястих об'ємів, пронизаних внутрішньою напругою. Її праці вражають монументальністю та пластичною цільністю композиції. Елемент веселої гри присутній у складних за конструкцією, підкреслено рукотворних, насичених численними деталями творах У. Ярошевич. Неперевершеними майстрами стилізованих композиційних вирішень, сміливих новаторських пластичних ходів є Я. Захарчишин і В. Кондратюк [5, 129].

На відміну від зооморфної, антропоморфної керамічної скульп-

птуру в 1970-х — 1980-х рр. виконують рідко. Зображення людської фігури зустрічаємо в традиційному для народно-го мистецтва мотиві вершника, а також у виробах, що мають певне утилітарне використання, найчастіше в порожнистих об'ємах декоративного посуду чи свічниках [1, 52].

Загалом, слід відзначити, що продукція Львівської експериментальної кераміко-скульптурної фабрики, яка залишається основною базою для творчої праці львівських керамістів, у 1970-х — 1980-х рр. є різноманітною за асортиментом. У більшості випадків вона є впізнаваною за індивідуальними манерами виконання, за способом використання в серійних виробках певних образно-виразальних засобів.

На початку 1980-х років відчутним стає певний спад творчої активності. Трапляються приклади повторення знайдених раніше композиційних вирішень, пасивне використання багатого арсеналу засобів, якими володіє сучасна кераміка. Ситуацію змінює поява покоління молодих художників — випускників кафедри художньої кераміки Львівського державного інституту прикладного і декоративного мистецтва. У короткому часі фахівцям і любителям мистецтва стають відомі імена Я. Мотики, У. Ярошевич, І. Ковалевича, Л. Ковалевич, К. Садовської, Я. Лащука, І. Берези, А. Лисик, О. Липи і багатьох інших. Їхні оригінальні, сповнені молоді креативної енергії твори гідно продовжують традиції львівської професійної кераміки.

Згасання активності в діяльності проектування виробів для серійного виробництва значною мірою спричиняє те, що від початку 1970-х років панівні позиції в діяльності художників-керамістів посідає робота над унікальними авторськими творами виставкового характеру (і, децю меншою мірою, над декоративними композиціями для архітектурного середовища). Такі твори широко представляють на всесоюзних і міжнародних виставках, сприяють швидкому зростанню авторитету та популярності львівської кераміки. Найвищий рівень творчих здобутків у цій діяльності позначений досягненнями Т. Левківа, З. Флінти, Р. Петрука, Н. Федчун, О. Безпалків, М. Кравченко, І. Туманової-Єршової, Я. Мотики, У. Ярошевич.

Кожному з них властиві яскрава індивідуальна творча манера, оригінальне образне мислення, досконале володіння технологічними можливостями різноманітних керамічних матеріалів. Їхні успіхи в діяльності творення станкових керамічних творів визначає великий, набутий раніше досвід під час проектування виробів серійного виробництва.

1. Львівська експериментальна кераміко-скульптурна фабрика. — К.: Реклама, 1980. — 119 с. 2. Голубець О.М. Львівська кераміка. — К.: Наук. думка, 1991. — 120 с., іл. 3. Львівська кераміка / Альбом. — Львів: Каменяр, 1970. — 12 с., іл. 4. Щербак В.А. Сучасна українська майоліка. — К.: Наук. думка. — 1974. — 190 с, іл. 5. Лащук Ю.П. Кераміка // Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва. — Львів: Вид-во Львів. унів-ту, 1969. — С. 123-130.

Annotation

Vasyl Bodnarchuk. Ceramic production of Lviv experimental manufacture of the 1970-th-1980-th. It was made an attempt to analyze work of the Lviv experimental sculptural and ceramic manufacture, one of the biggest artistic end industrial manufactures of Ukraine in the 1970-80-th, work of artists who created excellent projects for making in series, which were very popular in Ukraine and abroad, becoming important objects of the private and common interiors.

Key words: ceramic and sculptural manufacture, Ukrainian art, decorative and applied art, technology, interior design.

Аннотация

Василь Боднарчук. Керамические изделия Львовской экспериментальной фабрики 1970 — 1980-х годов. Сделано попытку научно исследовать деятельность Львовской экспериментальной керамико-скульптурной фабрики, одного из больших художественно-промышленных предприятий Украины 70-80-х годов прошлого века, работу многих художников-керамистов, создавшие оригинальные высокохудожественные прикладные и декоративные проекты для серийного производства, которые были популярны и пользовались спросом в Украине и за ее пределами, ставали важными объектами интерьерного оформления общественных и частных помещений.

Ключевые слова: керамико-скульптурная фабрика, украинское искусство, декоративно-прикладные изделия, технология, интерьерное оформление.